

Gender ve škole – komunikace

Seminární práce

Kristýna Kuncová

17. července 2014

1 Úvod

Téma genderu jsem vnímala již na základní škole. Sice jsem tenkrát neuměla pojmenovat, proč vlastně mi vadila dělba práce na škole v přírodě - holky donesou chrástí a kluci nařezou dřevo, ale jistou nespravedlnost jsem cítila již tenkrát. Když jsem zjistila, že problém má jméno a nejsem sama, komu popsané situace lezou na nervy, ulevilo se mi.

V následujícím textu se tedy pokusím popsat, jak gender ovlivňuje naši komunikaci se studentkami a studenty. Vycházela jsem zejména z knihy Gender ve škole Ireny Smetáčkové [1]. Kurzívou jsou psány vlastní zážitky ze školní docházky od základní až po vysokou školu.

2 Gender

Začněme definicí genderu. Ten lze popsat jako sociálně konstruované rozdíly v chování, očekávání či postojích žen a mužů [3]. Sociálně konstruované rozdíly

lze nahlížet také jako rozdíly naučené. Jsou druhou stranou mince biologického pohlaví (angl. sex), které nezávisí na kultuře a naučené není. Chceme-li určit, co je vrozené a co nikoli, dostaneme se do jistých obtíží. Každý z nás je ovlivňován minimálně od narození. Již k novorozencům se chováme jinak, pokud si myslíme, že jde o holčičku nebo o chlapce. Náměty k přemýšlení pak nabízí kulturní antropologie, jež popisuje společnosti s rolemi „otočenými“ vůči té naší [2].

Vraťme se k definici. Širší náhled nabízí Pavlík, který [1, str. 9] konstatuje, že „gender je ve své podstatě vyjádřením představy, že se lidské bytosti dělí na dvě skupiny, ženy a muže, které mají do značné míry odlišné mužské (maskulinní) a ženské (femininní) charakteristiky, vlastnosti, schopnosti atd. Jedná se tedy o koncept vztahový...“. Pojmy maskulinity a feminity zde existují v protikladu, nestojí samy o sobě a jsou jistými extrémy.

Položíme-li mezi mužství a ženství vztah, je možno jej brát jako vztah mocenský a zkoumat, které pohlaví vládne větší mocí a jak se tento stav projevuje. V našem prostředí vládne větší mocí (obecně) muži, což se projevuje mnoha způsoby. Na úrovni sociálních struktur (více mužů v rozhodovacích pozicích a jejich vyšší platy), v jazyce (používání generického maskulina, negativní/pozitivní významy analogických slov - zmužilý vs. zženštilý, chovat se jako chlap vs. jako baba), v používaných symbolech (chybování Evy v ráji a Ježíš – vykupitel), ale najdeme je třeba i v uspořádání prostoru (na zdech pouze podobizny významných absolventů, ale už ne absolventek) a samozřejmě v očekáváních (muži budou technicky zdatní, ženy pečující a trpělivé).

V neposlední řadě gender definuje normu a trestá ty, kteří se jí vymykají. Pakliže do normy nezapadáte (ať už nechcete nebo nemůžete), musíte se vůči ní minimálně vymezit. Ovlivňuje tak životy i těch, kteří se jí nechtějí podřídit.

3 Komunikace ve škole

Všechny tyto situace se objevují i ve škole, místě socializace dětí a mladých dospělých. Je tedy záhodno umět je rozpoznat a dále s nimi pracovat. Na následujících stranách se soustředím na pedagogickou komunikaci. Jazyk, jež ve výuce používáme, je totiž relativně snadno ovlivnitelný a přitom rozdíl může být obrovský. Pomocí jazyka totiž formulujeme myšlenky i popisujeme svět okolo sebe, čímž jej utváříme.

Podívejme se na jednotlivé jevy v komunikaci.

Kvantita komunikace

Jak symbolické, jeden z aspektů, v němž se může projevat gender, je zda vůbec komunikujeme. Chlapci bývají totiž vyvoláváni poměrně častěji než dívky, a to i tehdy, když se dívky hlásí. Mají více naší pozornosti obecně, jsou častěji oslovováni a je na ně více reagováno. To může být způsobeno faktem, že častěji „vyrušují“, což by nás ale nemělo zviklat a měli bychom věnovat naši pozornost dětem tichým stejně jako hlučným bez ohledu na pohlaví.

Pokud už chlapcům udělíme slovo, dostávají více času na odpověď a v diskusích během vyučovací hodiny hovoří déle, dokonce si diskusi mohou přímo usurpovat. Tento jev bychom měli korigovat a dívky povzbuzovat v hovoru.

Oslovení

Používání zdrobnělin u dívčích jmen posiluje pocit, že chlapci jsou jaksi dospělejší a nadřazení. *U zkoušky na vysoké, profesor se nejspíš snažil prolomit ledy mé nervozity, ovšem způsob zvolil dosti nevhodný. „Dobrý den.*

Kristýnka, to je ale hezké jméno.“

Slovní stereotypy

Připisováním vlastností a schopností jen jednomu pohlaví posilujeme stereotypy a činíme trestuhodnou generalizaci. Posilujeme tím normu, čímž nepřímo bráníme rozvinutí schopností jednotlivce. Věta „*Je tu nějaký šikovný chlapec, který by rozběhal dataprojektor?*“ implikuje, že s technikou umí pouze chlapci, s dívkami se vůbec nepočítá. Z mé zkušenosti ze střední školy ovšem většinou vyplynulo, že dotyčný chlapec s technikou také neuměl. Jen daná věta posílila jeho odvalu to zkusit. U chlapců tak posilujeme sebevědomí, u dívek nikoli. Ze stejného soudku je i výzva „*Nějací silní chlapci ať odnesou ty lavice.*“ *Ještě jsem neviděla lavici, kterou by dívky neunesly. Obzvlášť absurdně toto působilo ve čtvrté třídě. V dívkách toto samostatnost zrovna neposiluje.*

Atribuce

Výsledky chlapců a dívek bývají připisovány jiným příčinám. U dívek se očekává, že výsledků dosahují pílí, u chlapců se čeká talent. Nejsou-li tedy výsledky dobré, dostane se jim výzvy, že by se měly více připravovat, kdežto chlapci by neměli být tolik líní. Jako by dívky nebyly talentované.

Hodnocení

Vyučující by měli známkovat bez ohledu na pohlaví studentů/studentek. *Přesto po naší škole kolovaly pověsti, že zeměpisář dává lepší známku za hluboký výstřih nebo že učitel programování dívky vyhazuje.*

Typické předměty

I předměty ve škole bývají „rozděleny“ na ženské - typicky jazyky a humanitní vědy a mužské - přírodní vědy a technika. Vyniká-li studující v „tom druhém“ předmětu, mnoho pochvaly mu to obvykle nezíská a je třeba jisté odvahy, aby si svou volbu prosadil. Tato situace je obzvlášť paradoxní v případě matematiky, kdy mají dívky i stejné nebo lepší známky než chlapci, ale přesto je vnímána jako mužský předmět. *Před nástupem na Matfyz se mne vzdálený příbuzný ptal, co jdu studovat. Odvětila jsem, že matematiku. „Baba a matematiku?“ Šok v jeho hlase byl jasně patrný. Pak však jeho výraz vystřídala úleva - „určitě učitelství, že ano?“. Jen podotýkám, že jsem vystudovala matematickou analýzu.*

Odstrašujícím příkladem může být i učitel počítačů, který na první hodině prohlásil, že dívky to stejně nezajímá, tak ať si sednou dozadu. Sedly si všechny.

Sexuální podtext

Při hodině juda, výklad učitele, jak nejlépe fixovat protivníka na zemi. „Toto držení je zvláště vhodné, chcete-li dívce sundat kalhotky.“ Tyto poznámky zdaleka nepůsobí tak vtípně, jak vypadají. O to těžší je ovšem se vůči nim ohradit, nikdo přece nechce být nařčen, že nerozumí vtípu.

4 Závěr

Množství jevů, které se objevují v komunikaci na všech stupních škol, je vskutku zarážející a je smutné, že najít ilustrace a příklady z vlastní zkušenosti nebylo vůbec těžké. Zajímavé by bylo srovnání pohledu nějakého studenta. Nepochybuji o tom, že i on pociťoval diskriminaci.

Naději ve mně vzbuzuje fakt, že i o této problematice se již mluví, vycházejí publikace a že není těžké získat rady, jak vyučovat lépe. U většiny příkladů zde uvedených stačí jen obrátit problém. Např. vyvolávat stejně často dívky i chlapce, dávat si pozor na své předpoklady a vystříhat se stereotypů v komunikaci, jakkoli to zpočátku může být obtížné (mluvím z vlastní zkušenosti).

Reference

- [1] Smetáčková Irena: *Gender ve škole, Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*, Otevřená společnost, o. p. s., 2006.
- [2] Oakleyová Ann: *Pohlaví, gender a společnost*, Praha: Portál, 2000.
- [3] *Gender – Wikipedie* [online]. 2013-12-06 [cit. 2014-07-08]. Dostupné na World Wide Web: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Gender>>.